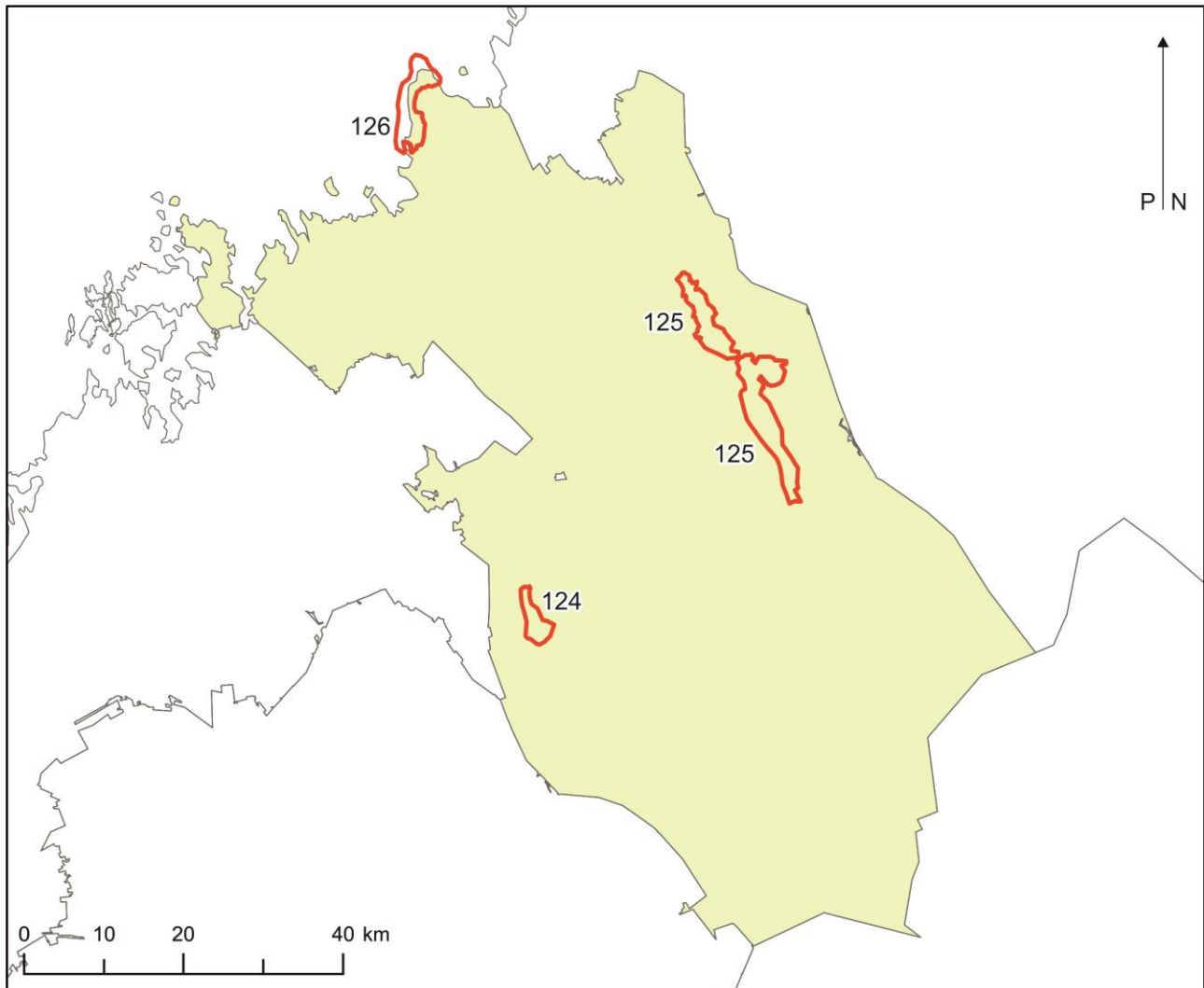

KESKI-POHJANMAA – MELLERSTA ÖSTERBOTTEN

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Maakunnat – Lähde: Maanmittauslaitos
Nationellt värdefulla landskapsområden (MAPIO-arbetsgruppens förslag) © SYKE
Landskap – Källa: Lantmäteriverket

- 124. Perhonjokilaakson viljelymaisema
- 125. Lestijokilaakson kulttuurimaisema
- 126. Vattajan rantamaisemat

- 124. Perho ådals odlingslandskap
- 126. Vattaja strandlandskap

Kuva: Hanne Purola

124. Perhonjokilaakson viljelymaisema

Perhonjokilaakson viljelymaisema edustaa maisemarakenteeltaan tyypillistä keskipohjalaista jokilaaksomaisemaa, jossa on runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja entinen valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 1993), jota esitetään inventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Maakunta	Keski-Pohjanmaa
Kunta	Veteli
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Keski-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko
Pinta-ala	1 424 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 2 ha maatalousalueita: 789 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 375 ha rakennettuja alueita: 216 ha vesialueita: 43 ha

Luonnonpiirteet

Vetelin keskustaajaman molemmin puolin aukeava Perhonjokilaakson viljelymaisema edustaa tyypillistä keskipohjalaista, kumpuilevien ja suovaltaisten selänteiden väliin jäävää jokilaaksomaisemaa. Kallioperältään alue on pääosin pegmatiittigraniittia ja kiillegneissiiä. Vetelin alueella esiintyy myös kalkkikivikallioita, jotka puuttuvat lähes täysin muualta Keski-Pohjanmaalta. Jokivarren maaperä on pääosin hienoa ja karkeaa hietaa. Hienolajitteisen aineksen peittämää jokilaaksoa ympäröivät muutamat laajahkot kallioalueet sekä matalat harjujaksot.

Maisema-aluetta halkova Perhonjoki saa alkunsa Kyyjärven, Perhon ja Kivijärven kuntien alueella sijaitsevista pienistä järvistä. Joki virtaa kaakkois-luoteissuuntaisesti kohti Perämerta, johon se laskee Kokkolan pohjoispuolella Rödsössä. Vesistön latvaosissa on lähes luonnontilaisia puroja ja soita, joista kulkeutuu jokiveteen paljon humusta. Perhonjoki on valuma-alueensa vähäjärvisyyden ja alavien rantojensa vuoksi tulva-herkkä. Tulvimista on pyritty hallitsemaan uomaston perkauksilla ja tekoaltailla. Patoamisesta, säännöstelystä ja perkauksista huolimatta Perhonjoki on edelleen yksi Keski-Pohjanmaan merkittävimpiä nahkiaisjokia. Jokeen on istutettu myös lohikaloja.

Perhonjoen varressa kasvaa rehevää lehtipuuvaltaista metsää, mutta heti jokivarren viljelyalueiden ulkopuolella alkavat suot ja karunpuoleiset talousmetsäalueet. Metsien valtapuu on mänty. Maisema-alueella kasvaa muutamain paikoin lehtomaista kasvillisuutta. Tyypillisimmin lehtokasveja esiintyy laakson eteläpuoleisilla paisterinteillä.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueelta tunnetaan seitsemän kivikautista asuinpaikkaa, jotka sijaitsevat nykyisen asutuksen keskellä. Kiinteää asutusta alueella on kuitenkin ollut vasta 1500-luvun alusta alkaen. Maanviljelys on keskittynyt jokivarren hedelmällisille alueille, jotka on raivattu tarkasti peltokäyttöön. Perhonjokilaakson asutus on sijoittunut nauhamaisesti kumpareille peltojen ja jokilaaksoa ympäröivien metsien väliin. Joen itäpuolella jokivartta seuraava harjujono on ohjannut rakentamista.

Vetelin alueella on jäljellä runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Sitä täydentävä uusi rakentaminen on sopeutunut maisemaan varsin hyvin niin ulkonäöltään, mittasuhteiltaan kuin sijainniltaan. Maisema-alueelta löytyy sekä Keski-Pohjanmaalle tyypillisiä sivukamarillisia rakennuksia että kaksfooninkisia pohjalaistaloja. Vetelin keskustaajamassa avautuu edustavia raitinäkymiä, jotka on sisällytetty maisema-aluerajaukseen. Joen länsirannalla sijaitseva Vetelin usklassistinen kirkko on rakennettu vuosina 1838–1839 ja kellotapuli vuonna 1859. Peltomaisemassa kauas näkyvä kirkko on järjestyksessään seurakunnan kolmas.

Elinkeinorakenteeltaan Perhonjokilaakso on aktiivista maatalousaluetta. Jokivarressa harjoitetaan niin pelto- viljelyä kuin maitotalouttakin. Edelleen jatkuvan aktiivisen karjanhoidon ansiosta alueella on säilynyt kolme paikallisesti arvokasta jokivarsilaidunta.

Maisemakuva

Perhonjokilaakson viljelymaisema jäsentyy syvällä jokilaakson pohjalla kulkevan Perhonjoen ympärille. Joen rannat ovat paikoin jyrkkiä ja vesipinta näkyy yleensä vain joenylityspaikoilla tai rannassa. Viljelty jokilaakso on kapeahko, mutta avautuu Vetelin eteläpuolella Kylmäkylässä varsin laajaksi aukeaksi. Tiet kulkevat joen molemmin puolin, ja niiltä aukeaa kauniita näkymiä vastarantojen asutusnauhoja ja metsäselänteitä kohti. Maisema-alueen edustavimmat näkymät avautuvat Vetelin kirkon eteläpuolella sijaitsevalta Torpan raitilta joelle päin.

Alueen maisemakuva on pysynyt avoimena paikoittaisesta pusikoitumisesta huolimatta. Jokivarren rakennuskannassa on säilynyt paljon edustavaa, paikoin vanhaa talonpoikaista rakennusperintöä, jossa näkyy niin keski- kuin eteläpohjanmaalaisiakin piirteitä. Maisema-alueen rakennuskulttuurin kiintopiste on Vetelin kirkko ympäristöineen, mutta vanhaa rakennuskantaa löytyy muualtakin maisema-alueelta. Uudempi asutus istuu ehyen yleisilmeensä säilyttäneeseen maisemaan pääasiassa hyvin.

Arviointi

Perhonjokilaakson viljelymaisema on helposti hahmotettava maisemakokonaisuus, joka edustaa maisemarakenteeltaan tyypillistä keskipohjalaista elinkeinomaisemaa. Jokilaakson asutusrakenne on säilynyt perinteisenkaltaisena ja maisemaseudulleen tunnusomaisena. Kulttuurimaisemaa rikastavat monet vanhat rakennukset, jotka edustavat niin etelä- kuin keskipohjalaisiakin kulttuuripiirteitä. Vetelin kirkko ympäristöineen muodostaa rakennusperinnöltään merkittävän kokonaisuuden.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 8 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Vetelin kirkonseutu

Arvokkaat perinnebiotoopit: Hovilan jokivarsilaidun; Kivimäen jokivarsilaidun; Torpan jokivarsilaidun

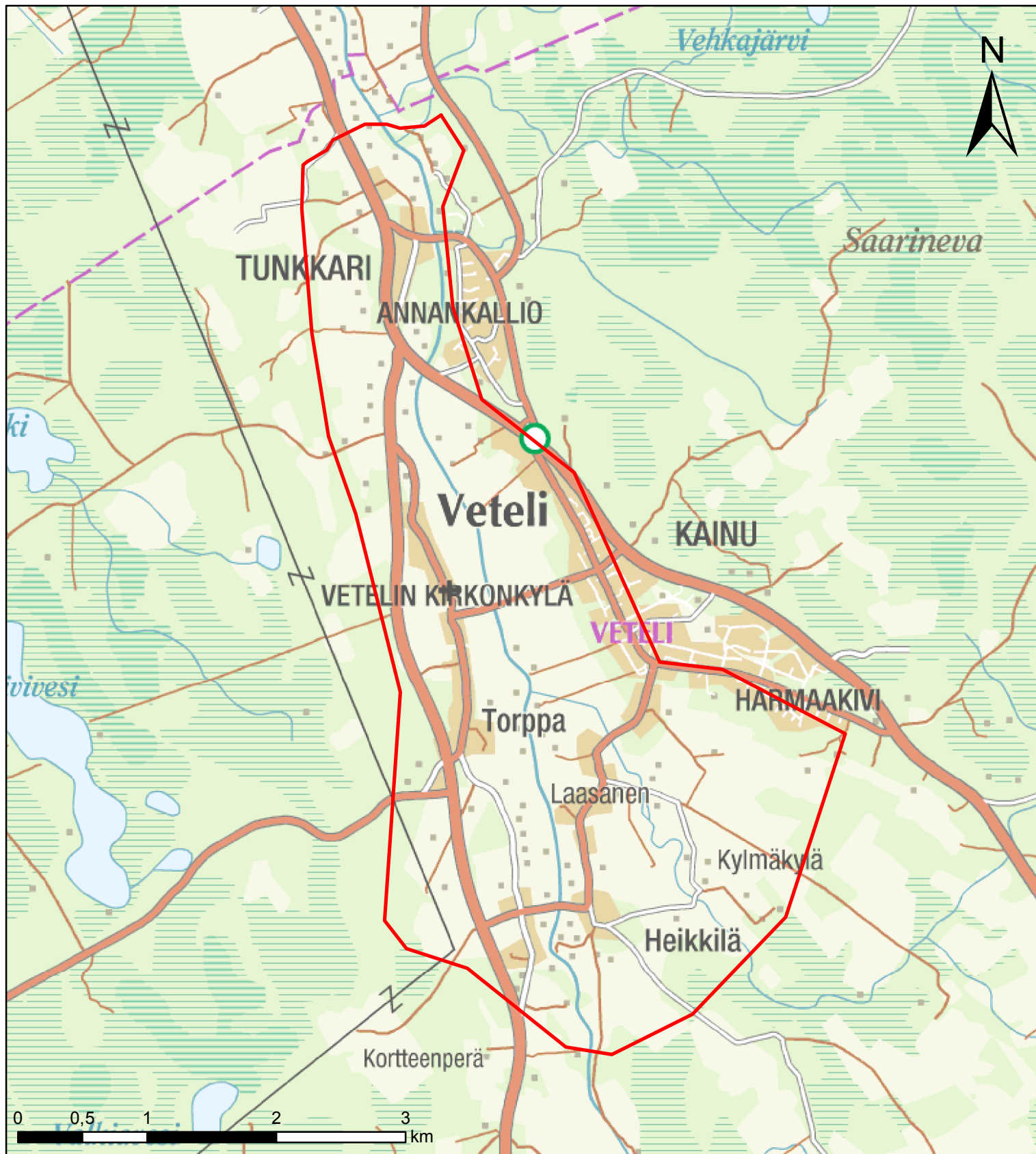
YSA Yksityismaiden suojelualueet: Nivasaaren luonnonsuojelualue; Kasakkakankaan ja Hautakedon luonnonsuojelualueet

Tiedot haettu 26.5.2015

Perhonjokilaakson viljelymaisema

Kunta: Veteli

Maakunta: Keski-Pohjanmaa

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Bild: Hanne Purola

124. Perho ådals odlingslandskap

Landskapsstrukturen i Perho ådals odlingslandskap representerar ett typiskt ådalslandskap i mellersta Österbotten med gott om gammalt byggnadsbestånd. Området är ett regionalt värdefullt landskapsområde och en före detta nationellt betydelsefull bebyggd kulturmiljö (RKY 1993) som på basis av inventeringen föreslås som nationellt värdefull.

Landskap	Mellersta Österbotten
Kommun	Vetil
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Mellersta Österbottens älv- och kustregion
Area	1 424 ha, varav öppna våtmarker: 2 ha jordbruksmarker: 789 ha skog och halvnaturliga marker: 375 ha anlagda ytor: 216 ha vatten: 43 ha

Naturens särdrag

Perho ådals odlingslandskap, som öppnar sig på Vetils centrala tätorts båda sidor, representerar ett typiskt mellanösterbottniskt ådalslandskap mellan kuperade och myrdominerade ryggar. Områdets berggrund består mest av pegmatitgranit och glimmergnejs. Omkring Vetil förekommer även kalkstensklippor som saknas nästan helt i övriga Mellersta Österbotten. Åstrandens jordmån består huvudsakligen av finmo och grovmo. Ådalen täcks av finfördelat material, och den omges av några ganska stora klippområden och låga åsavsnitt.

Perho å som klyver landskapsområdet får sin början i de små sjöarna som ligger på Kyyjärvi, Perho och Kivijärvi kommuners områden. Ån flyter i sydöst-nordvästlig riktning mot Bottenviken, där den mynnar ut i Rödsö norr om Karleby. Vid vattendragets topp finns bäckar och myrar i nästan naturligt tillstånd, och från dem transporteras mycket humus till åvattnet. Eftersom Perho ås tillrinningsområde är insjöfattigt och stränderna låga, är ån känslig för översvämningar. Man har försökt kontrollera översvämningarna genom att rensa fåran och bygga vattenmagasin. Trots uppdämningen, regleringen och rensningen har Perho å fortfarande Mellersta Österbottens viktigaste bestånd av nejonoä. Laxfiskar har även planterats i ån.

Längs Perho å växer frodig lövträdsdominerad skog, men genast utanför åstrandens odlingsmarker börjar myrar och ganska karga ekonomiskogar. Skogarnas vanligaste trädslag är tall. På landskapsområdet växer ställvis lundartad växtlighet. Vanligen växer lundväxterna på dalens solexponerade sydliga sluttningar.

Kulturella särdrag

På landskapsområdet har man funnit sju boplatser från stenåldern som ligger mitt bland den nuvarande bosättningen. Däremot fick området fast bosättning först i början av 1500-talet. Jordbruket är koncentrerat till åstrandens bördiga områden som röjts noggrant för åkerbruk. Perho ådals bosättning ligger som band på kullarna mellan åkrarna och skogarna som omger ådalen. Åskedjan som följer åns östra strand har styrt bygandet.

I Vetil finns det gott om gammalt byggnadsbestånd kvar. Nybyggena passar ganska väl in i landskapet med tanke på byggnadernas utseende, dimensioner och läge. På landskapsområdet finns både sidokammarstugor som är typiska för Mellersta Österbotten och österbottniska tvåvåningshus. I Vetils centrala tätort öppnar sig representativa vyer från bygatan som inkluderats i landskapsområdets gränser. Vetils nyklassiska kyrka som ligger på åns västra strand byggdes mellan 1838–1839 och klockstapeln byggdes 1859. Kyrkan som kan ses på långt håll i åkerlandskapet är församlingens tredje kyrka.

Till sin näringsstruktur är Perho ådal ett aktivt jordbruksområde. Längs åstranden utövas både åkerodling och mjölkproduktion. Tack vare boskapsskötsel som fortsättningsvis är aktiv har tre lokalt värdefulla betesmarker vid åstranden bevarats på området.

Landskapsbild

Perho ådals odlingslandskap omger Perho å som flyter djupt på ådalens botten. Åstränderna är ställvis branta och vattenytan är vanligen synlig endast på åns överfartsställen eller stränder. Den odlade ådalen är ganska smal, men i Kylmäkylä söder om Vetil öppnar den sig och blir vid. Vägar går längs åns båda sidor, och från dem öppnar sig vackra vyer över den motsatta strandens bandliknande bosättning och skogsryggar. Landskapsområdets mest representativa vyer öppnar sig söder om Vetils kyrka från Torppas bygata mot ån.

Områdets landskapsbild har bevarats öppen trots att buskage ställvis tagit över. Bland åstrandens byggnadsbestånd har mycket representativt, ställvis gammalt allmogebyggnadsarv bevarats, där man kan se drag från både Mellersta och Södra Österbotten. Fasta punkten i landskapsområdets byggnadskultur är Vetils kyrka med omgivning, men gammalt byggnadsbestånd förekommer även i andra delar av landskapsområdet. Den nyare bebyggelsen passar i allmänhet väl in i det enhetliga utseendet som bevarats i landskapet.

Bedömning

Perho ådals odlingslandskap är en landskapshelhet som är lätt att gestalta och vars landskapsstruktur representerar ett typiskt mellanösterbottniskt näringslandskap. Ådalens traditionella bosättningsstruktur har bevarats och förblir typisk för sin landskapsregion. Kulturlandskapet berikas av flera gamla byggnader som repre-

senterar både syd- och mellanösterbottniska kulturdrag. Vetils kyrka med omgivning utgör en helhet med betydelsefullt byggnadsarv.

Objekt i fornlämningsregistret: 8 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Vetils kyrka med omgivning

Värdefulla vårdbiotoper: Hovila åstrandsbete; Kivimäki åstrandsbete; Torppas åstrandsbete

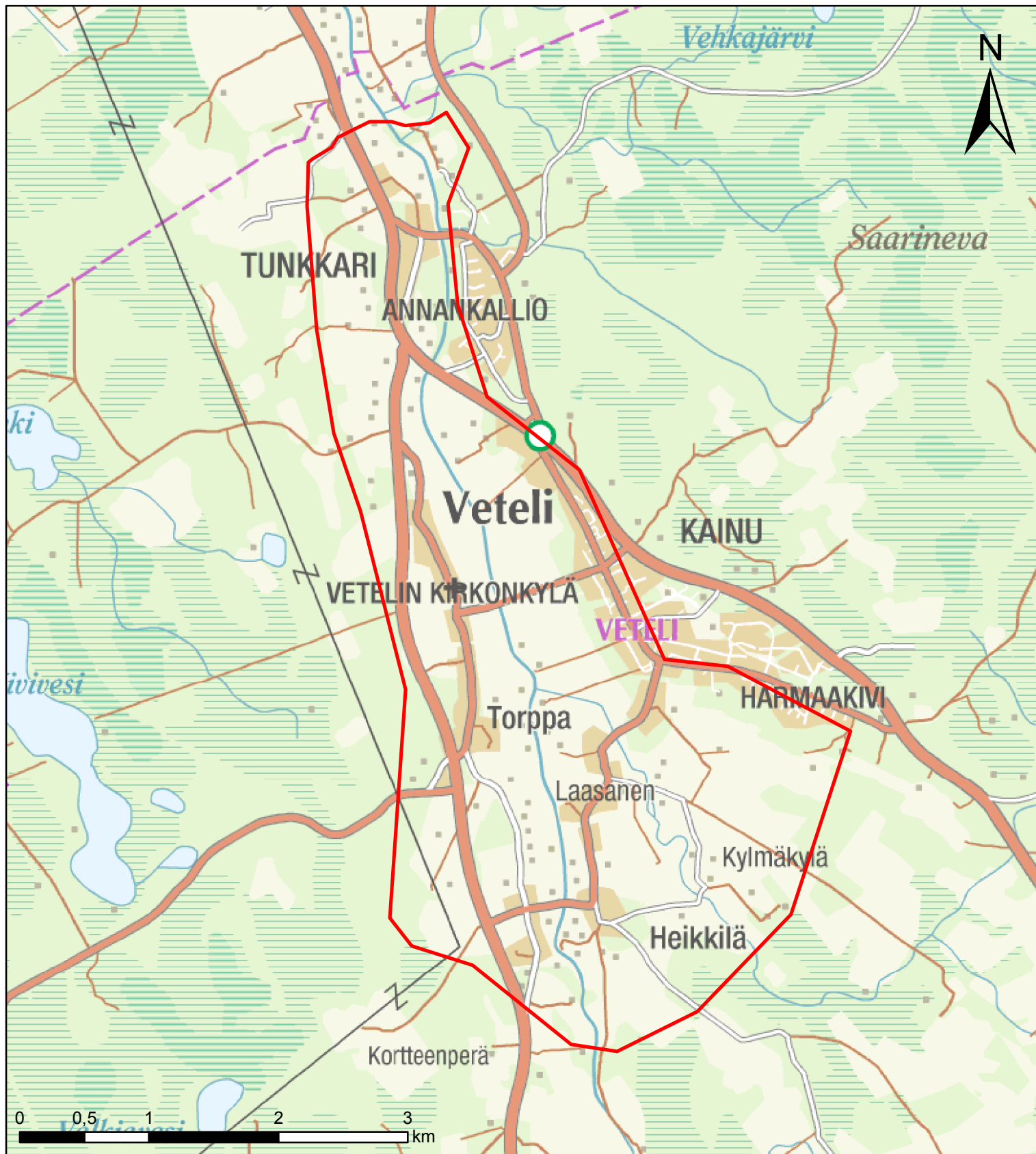
YSA Skyddsområden på privat mark: Nivasaari naturskyddsområde; Kasakkakangas och Hautaketos naturskyddsområden

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

Perho ådals odlingslandskap

Kommun: Vetil

Landskap: Mellersta Österbotten

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015

Kuva: Annukka Kuoppala

125. Lestijokilaakson kulttuurimaisema

Lestijokilaakson kulttuurimaisema on edustava esimerkki tyypillisestä keskipohjalaisesta jokilaakso-
maisemasta. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Lestijokilaakso, 1995). Alueeseen liitetään Toholammin keskustaajaman eteläpuolella Lestijoen kulttuurimaisemien entisen valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (Lestijoen kulttuurimaisemat, RKY 1993) alueita.

Maakunta	Keski-Pohjanmaa
Kunta	Kannus, Toholampi
Maisemamaakunta	Pohjanmaa, Suomenselkä
Maisemaseutu	Keski-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko, Suomenselkä
Pinta-ala	8 276 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 28 ha maatalousalueita: 5 441 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 2 085 ha rakennettuja alueita: 584 ha vesialueita: 138 ha

Luonnonpiirteet

Lestijokilaakson maisema-alue levittäytyy noin 30 kilometrin pituudelle Lestijoen varteen Toholammin kuntakeskuksen molemmin puolin. Jokilaakson pellot on raivattu hiedasta, hiesusta ja savesta muodostuneille hienoainesmaille, joita rajaavat alavilta osiltaan soistuneet matalat hiekka- tai sormoreenimaat. Alueen kalvioperä on pääasiassa granodioriittia, tonaliittia ja kvartsidioriittia.

Maisema-alueen keskellä virtaa Lestijärveltä Himangan edustalle kulkeva kapeauomainen, matala ja koskikas Lestijoki. Kaikkiaan noin 110 kilometriä pitkä Lestijoki on lähes luonnontilainen, kalataloudellisesti erittäin tärkeä virta, joka muodostaa tärkeän kutu- ja elinympäristön esimerkiksi meritaimenelle ja nahkiaiselle. Jokiveden laatua ovat heikentäneet ympäröivien suoalueiden ojitus ja jokivarren tiivis maatalous.

Suhteellisen kapean, soistuneiden selänteiden ympäröimän jokilaakson luonne vaihtelee maisema-alueella jonkin verran. Toholammin keskustan pohjoispuolella jokilaakso on noin puolentoista kilometrin levyinen ja loivapiirteinen viljelylaakso, jonka keskellä virtaava joki laajentuu Toholammin kohdalla rannoiltaan avoimeksi Kirkkojärveksi. Toholammin eteläpuolella Lestijokilaakson leveä ja tasainen viljelyaukea levittäytyy syvälle maaperään kulkunsa syövyttäneiden Kiviojan ja Sarkaojan varsille. Peltolaaksoa rikkovat yläjuoksulla repaleiset metsäkuviot. Määttälän–Kleemolan seudulla viljelty jokilaakso kapenee ja jokiranta muuttuu jyrkemmäksi. Jokitörmii on syntynyt muutamien paikoin raviineja.

Lestijokilaakson metsät ovat jokivarren lehtomaista vyöhykettä lukuun ottamatta karuja ja mäntyvaltaisia. Maisema-alueen eteläisin osa kuuluu Suomenselän maisemamaakuntaan. Siellä jokilaakso on paikoin kanjonimainen ja maisema-alue rajautuu Sykäräisten pitkään ja vuolaaseen koskijaksoon. Jokien tai purojen jyrkkiä ranta-alueita on käytetty niittyinä tai laidunalueina, ja alueella on useita vanhoja perinnebiotooppeja. Tiheä rantakasvillisuus sitoo useissa kohdin sortumaherkkiä rantoja muodostaen veden läheisyyteen tärkeitä elinympäristöjä. Lestijokilaaksossa esiintyy runsaasti uhanalaisia tai harvalukuisia kasvilajeja.

Kulttuuripiirteet

Keski-Pohjanmaan vanhin asutus on mesoliittisen kivikauden ajalta (noin vuosilta 7400–4300 eaa.), jolloin merenranta sijaitsi Kaustisen, Vetelin, Kannuksen ja Toholammin korkeudella. Kivikauden jälkeen Keski-Pohjanmaa pysyi asumattomana 1100–1200-luvuille saakka, jolloin jokisuille ja rannikoille alkoi ilmaantua asutusta. Lestijoen maisema-alueelta tunnetut muinaisjäännökset keskittyvät Toholammin keskustan eteläpuolelle, josta on löydetty yhdeksän kivikautista asuinpaikkaa. Alueen vanhin pysyvä asutus on ryhmittynyt Kirkkojärven rannalle, jossa Toholammin kirkot ovat sijainneet 1800-luvun puoliväliin saakka.

Alueen nykyinen asutus sijoittuu Toholammin keskustaajaman pohjoispuolella jokilaakson ylätasanteen kumpareille etäälle joesta. Maisema-alueen pohjoisimmassa kylässä, Riutassa, asutus tosin sijaitsee kosken partaalla. Toholammin eteläpuolella, Määttälän–Sykäräisen alueella, rakennukset sijaitsevat väljän nauhamaisesti jokea seurailevan kylätien kumpareilla tai jokilaaksoa reunustavan selänteiden tuntumassa.

Lestijokilaakson perinteinen rakennuskanta on melko vähäistä. Maisemallisesti merkittäviä rakennuksia ovat Toholammin pohjoispuolella Jämsässä, Laitalassa, Oikemuksessa sekä Riutassa säilyneet päärakennukset pihapiireineen sekä maisema-alueen eteläosien yksittäiset päärakennukset ja rakennusryhmät. Toholammin pitäjätalo, 1800-luvulla rakennettu Pajamäki, sijaitsee Kotilan kylässä paikalla, jossa on aiemmin ollut ensimmäinen toholampilaisena tilana veroluetteloon (v. 1556) merkitty tila. Toholammin puukirkko on valmistunut vuonna 1861.

Lestijokivarsi on aktiivista maatalousaluetta. Alueen rakennettu kulttuuriympäristö on suurilta osin nuorta, mutta perinteistä maisemarakennetta myötäilevänä se istuu yhtenäiseen viljelymaisemaan hyvin. Jokilaakson perinnebiotoopit ovat keskittyneet Sykäräisten kylälle, josta löytyy maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia. Toholammin taajama maisema-alueen keskellä eroaa selvästi perinteisestä elinkeinomaisemasta.

Maisemakuva

Lestijokilaakson maisemakuva vaihtelee jokilaakson pohjoisosien loivasti viettävien peltöjen luonnehtimista avarista viljelymaisemista eteläosien kumpuileviin, sulkeutuneempiin ja jyrkkäpiirteisempiin laaksomaisemiin. Alueen eteläisimmässä osassa jokilaakson länsirinteet ovat muodoiltaan jyrkkiä ja metsäkasvillisuuden peittämiä.

Topografiansa ansiosta jokilaakso on selvärajainen. Jokivartta seurailevilta teiltä avautuu hienoja laakso-, joki- tai järvinäkymiä lähes rakentamattomien ja avointen rantapeltöjen yli. Paikoin jokirannassa on lehtipuunauhoja, jotka osoittavat joen sijainnin, mutta eivät sulje näkymiä. Lestijoki on pysynyt lähes luonnontilaisena, ja se muodostaa viehättävine koskineen, myllyineen ja vanhoine siltoineen miellyttävän maisemallisen kokonaisuuden. Alueen maisemakuvaa rikastavat yksittäiset arvokkaat rakennetun ympäristön kohteet.

Arviointi

Lestijokilaakson kulttuurimaisema edustaa kahden maisemamaakunnan, Pohjanmaan ja Suomenselän, erityispiirteitä. Lestijoki on luonnonarvoiltaan huomattava joki, jonka koskijaksot ja paikoin korkeat törmät rikastavat alueen maisemakuvaa. Alueen kulttuuriympäristön maiseman arvotekijöitä ovat laakson poikki aukeavat peltonäkymät sekä perinteisen muotonsa hyvin säilyttänyt asutusrakenne.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 39 merkittyä kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: 13 niittyjä, hakamaita ja metsälaitumia edustavaa perinnebiotooppia, joista 9 sijaitsee Sykkäisten kylällä.

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Lestijoen ranta-alue (luonnonsuojelualue)

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Lestijoen vesistö

MOR Arvokkaat moreenimuodostumat: Kortekangas–Murennusharju

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Lestijoki

Tiedot haettu 26.5.2015

Lestijokilaakson kulttuurimaisema

Kunta: Kannus, Toholampi

Maakunta: Keski-Pohjanmaa

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Annukka Kuoppala

126. Vattajan rantamaisemat

Pohjanlahden rannalla sijaitseva Vattajanhietikko on yksi Suomen huomattavimmista lentohiekka-alueista. Alueella on myös pitkäaikaisen kalastuskulttuurin synnyttämä Ohtakarin kalastustukikoh-
ta. Vattajan rantamaisemia ehdotetaan inventointien perusteella uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi.

Maakunta	Keski-Pohjanmaa
Kunta	Kokkola
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Keski-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko
Pinta-ala	3 352 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 11 ha maatalousalueita: 57 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 524 ha rakennettuja alueita: 24 ha vesialueita: 1 736 ha

Luonnonpiirteet

Pohjanlahden rannalla sijaitseva Vattajanhietikko on Suomen laajimpia lentohiekka-alueita. Koko Euroopan mittakaavassa huomattava hiekkakenttä on syntynyt rannikolle ulottuvasta harjuaineksesta, jonka jääkauden jälkeiset merivaiheet ovat muokanneet noin 450 hehtaarin laajuisiksi hietikoksi. Kallioperältään alue on pääasiassa mafista metavulkaniittia.

Vattajanniemellä on hiekkaista rantaviivaa yli 15 kilometriä. Matalaa rantahietikkoa rytmittävät rannansuuntaiset, jopa 15 metrin korkuiset dyynit ja rantavallit, jotka jatkuvat meren alla hiekkasärkkinä. Hiekan lisäksi alueen maaperässä on jonkin verran karkeaa hietaa. Maisema-alueen pohjoiskulmassa sijaitsevan Ohtakarin saaren maaperä on moreenia ja alueen eteläinen päätepiste, Kallioniemi, on puolittain paljasta kalliomaata.

Vattajanniemen rantavyöhyke on jatkuvassa muutostilassa maan kohotessa. Karua hietikkoa kirjoavat erikikäiset männiköt, pienet tervaleppä- ja kuusialat, ja paikoittaiset pienialaiset suot, joiden ryhmittyminen kuvastaa alueen geomorfologista historiaa. Ohtakarilla ranta-alueiden ruoho- ja varpulaikut vaihtuvat katajikkoksi ja matalaksi puustoksi saaren keskiosissa. Vattajanniemen lajisto on monipuolista ja alueella esiintyy useita uhanalaisia lintu-, perhos- ja kasvilajeja.

Kulttuuripiirteet

Vattajanniemen arkeologinen kulttuuriperintö ajoittuu historialliselle ajalle. Vattaja on ollut pitkään tärkeää pyyntialuetta, ja Ohtakarin kalastajayhdyskunta tunnetaan läheisen Lohtajankylän asukkaiden avomerikalastuksen tukikohtana 1500-luvun puolivälistä saakka. 1800-luvun loppupuolella Ohtakarissa tiedetään kalastaneen yli 20 venekuntaa, jotka asuivat saarelle rakennetuissa karituissa yleensä koko pyyntikauden ajan.

Kalastajien kausiasumista varten rakennetut karituvat, verkkosuojat ja suolausladot levittäytyvät Ohtakarin itärannalla Maapäässä tiiviinä rivinä. Lisäksi Ohtakarin rannalla on kunkin venekunnan hamina. Saaren vanhin rakennuskanta on 1800-luvun puolivälistä ja 1900-luvun alusta, mutta valtaosa karituvista on 1950- ja 1960-luvuilla tai 1980-luvulla rakennettuja tai uudistettuja.

Ohtakari on edelleen lohtajalaisten kalastustukikohta ja vapaa-ajanviettopaikka. Sen korkeimmalla kohdalla, Ulkopään puoleisessa osassa, on 1850-luvulla rakennettu luotsiasema, joka on korotettu nykyasuunsa 1920-luvulla. Luotsiasema lakkautettiin vuonna 1963. Luotsiasemarakennuksen tuntumassa sijaitsee 1970-luvulla rakennettu kalasatama ja seurakunnan leirikeskus. Saaren rantaviivaa on ruopattu maan kohotessa, mutta kalastajakylän edustalla vanhan rantaviivan voi hahmottaa kasvillisuuden rajaa seuraamalla.

Vattajan aluetta on käytetty pitkään laidunmaana, mutta laidunnuksen loputtua hietikot ovat umpeutuneet nopeasti. Osa vanhoista laidunalueista on palautettu perinnebiotoopeiksi. Vattajanniemen hiekka-alueet kuuluvat puolustusvoimien Lohtajan harjoitus- ja ampuma-alueeseen, ja alueella on puolustusvoimien toimintaan liittyviä rakenteita ja laitteita. Harjoitusalueiden käyttörajoituksista huolimatta alueella kulkee suosittuja ulkoilureittejä. Vattajan rantamaisemien maisemanähtävyyden eteläosissa Kallioniemen ja Hakuntin alueella on tiivistä loma-asutusta.

Maisemakuva

Vattajan rantahietikko on ainutlaatuisen laaja lentohiekka-alue, jonka maisemaa rytmittävät rannansuuntaiset dyynit ja rantavallit. Hiekkamuodot jatkuvat merenpinnan alla särkkinä. Kasvuolosuhteiltaan erikoisella lentohiekka-alueella on omalaatuinen kasvillisuus, johon lukeutuu monia uhanalaisia lajeja. Hietikon mantereen puoleinen osa on metsittynyttä. Kilometrien pituinen, avomereen rajoittuva hiekkaranta sekä Kallioniemen ja Ohtakarin kallioiset rannat muodostavat upeita merimaisemakokonaisuuksia, joita Ohtakarin tiiviin ja pienimuotoisen kalastuskylän kulttuuriperintö rikastaa.

Arviointi

Vattajan rantamaisemat ovat monipuolinen ja edustava maisemakokonaisuus, jossa yhdistyvät Pohjanlahden laajin hiekka-alue sekä Ohtakarin keskiajalta periytyvä kalastustukikohta. Alueella on huomattavia luonto- ja maisema-arvoja, jotka ulottuvat Vattajanhietikon dyyneistä ja maankohoamisrannikon kasvillisuustyyppeihin, vyöhykkeistä avariin merinäkyelmiin ja kalastuselinkeinon synnyttämiin rakennettuihin ympäristöihin. Kallioniemellä on säilynyt arvokkaaksi määriteltäviä rakentamatonta kalliorantaa.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 3 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Ohtakarin kalastajayhdyskunta ja luotsiasema

Arvokkaat perinnebiotoopit: Vattajan alueen ennallistetut laidunalueet

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Vattajaniemi 1; Vattajanniemi 2; Vattajanniemi 3; Vattajanniemi 4; Vattajanniemi 5; Vattajanniemi 6; Vattajanniemi 10

HSO Harjijensuojeluohjelma: Vattajanniemi

RSO Rantojensuojeluohjelma: Vattajanniemi

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Vattajanniemi

MOR Arvokkaat moreenimuodostumat: Kallioniemi

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Vattajanniemi

Tiedot haettu 26.5.2015

Vattajan rantamaisemat

Kunta: Kokkola

Maakunta: Keski-Pohjanmaa

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Bild: Annukka Kuoppala

126. Vattaja strandlandskap

Vattaja sandfält på Bottniska vikens strand är ett av Finlands viktigaste flygsandsområden. På området finns även Ohtakari fiskebas som uppkommit i och med den långvariga fiskarkulturen. På basis av inventeringen föreslås Vattaja strandlandskap som ny nationellt värdefull landskapssevärdhet.

Landskap	Mellersta Österbotten
Kommun	Karleby
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Mellersta Österbottens älv- och kustregion
Area	3 352 ha, varav öppna våtmarker: 11 ha jordbruksmarker: 57 ha skog och halvnaturliga marker: 1 524 ha anlagda ytor: 24 ha vatten: 1 736 ha

Naturens särdrag

Vattaja sandfält på Bottniska vikens strand är ett av Finlands största flygsandsområden. Sandfältet, som även är betydande på europeisk skala, har skapats av marksubstans från åsarna som sträcker sig till kusten och som havet efter istiden förvandlat till ett ca 450 hektar stort sandfält. Områdets berggrund består huvudsakligen av mafisk metavulkanit.

På Vattajaudden är den sandtäckta strandlinjen över 15 kilometer lång. Den låga stranden delas upp av upp till 15 meter höga sanddynor och strandvallar som följer strandens riktning och som fortsätter som sandbankar under havsytan. Förutom sand förekommer även en del grovmo i områdets jordmån. I landskapsområdet norra hörn ligger ön Ohtakari, vars jordmån består av morän, och områdets södra ändpunkt Kallioniemi är delvis bar klippa.

Vattajauddens strandzon genomgår konstant förändring på grund av landhöjningen. Det karga sandfältet livas upp av tallskogar i olika ålder, små områden med klibbal och gran, och ställvis även små myrar vars grupperingar reflekterar områdets geomorfologiska historia. Gräs- och risfläckarna på Ohtakaris stränder övergår i enbuskage och låga träd i mitten av ön. På Vattajaudden finns många olika arter och på området förekommer flera utrotningshotade fågel-, fjärl- och växtarter.

Kulturella särdrag

Vattajauddens arkeologiska kulturarv är från historiska tiden. Vattaja var länge ett viktigt fångstområde, och Ohtakaris fiskarsamhälle är känt som närliggande Lochteå bys invånares bas för havsfiske från mitten av 1500-talet. I slutet av 1800-talet vet man att över 20 båtlag fiskade på Ohtakari, och de bodde vanligtvis i stugorna som byggts på ön under hela fångstperioden.

Stugorna, nätskydden och saltningsbodarna som byggdes för fiskarnas säsongboende ligger utspridda på Ohtakaris östra strand i Maapää i en tät rad. Dessutom hade varje fiskarlag en hamn på Ohtakaris strand. Öns äldsta byggnadsbestånd är från mitten av 1800-talet och början av 1900-talet, men största delen av stugorna byggdes eller renoverades på 1950-, 1960- eller 1980-talet.

Ohtakari fungerar fortfarande som fiskebas och fritidsställe för Lochteåborna. På öns högsta punkt på Ulkopäas sida finns en lotsstation från 1850-talet som höjdes och renoverades till sitt nuvarande utseende på 1920-talet. Lotsstationen stängdes 1963. I närheten av lotsstationsbyggnaden finns en fiskehamn från 1970-talet och församlingens lägergård. Öns strandlinje har muddrats upp i samband med landhöjningen, men framför fiskarbyn kan man urskilja den gamla strandlinjen då man följer växtlighetens gräns.

Vattajaområdet användes länge som betesmark, men då betet upphörde växte sandfälten snabbt igen. En del av de gamla betesmarkerna har återställts som vårdbiotoper. Vattajauddens sandområden ingår i försvarsmaktens övnings- och skjutområde i Lochteå, och på området finns strukturer och anordningar som hör ihop med försvarsmaktens verksamhet. Trots begränsningarna på övningsområdena går flera populära friluftsleder genom området. I södra delarna av Vattaja strandlandskaps landskapssevärdhet, i Kallioniemi och Hakunti, finns tät fritidsbebyggelse.

Landskapsbild

Vattajas sandfält är ett unikt vidsträckt flygsandsområde vars landskap delas upp av sanddynor och -vallar i strandens riktning. Sandformationerna fortsätter under havsytan som sandbankar. Flygsandsområdet med speciella växtförhållanden har en unik växtlighet som inkluderar flera utrotningshotade arter. Den del av sandfältet som ligger närmast fastlandet är skogstäckt. Den flera kilometer långa sandstranden som gränsar till det öppna havet samt Kallioniemis och Ohtakaris klippiga stränder utgör vackra havslandskapshelheter som berikas av Ohtakaris täta och småskaliga fiskarby kulturarv.

Bedömning

Vattajas strandlandskap är en mångsidig och representativ landskapshelhet som kombinerar Bottniska vikens största sandområde med Ohtakaris medeltida fiskebas. Områdets betydelsefulla natur- och landskapsvärden sträcker sig från Vattaja sandfältets dynor och landhöjningskustens växtlighetszoner till öppna havsvyer och

byggda miljöer som uppkommit i samband med fiskenäringen. I Kallioniemi har obebyggd värdefull klippstrand bevarats.

Objekt i fornlämningsregistret: 3 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Ohtakaris fiskarsamhälle och lotsstation

Värdefulla vårdbiotoper: Vattajaområdets istandsatta betesmarker

YSA Skyddsområden på privat mark: Vattajaudden 1; Vattajaudden 2; Vattajaudden 3; Vattajaudden 4; Vattajaudden 5; Vattajaudden 6; Vattajaudden 10

HSO Programmet för skydd av åsar: Vattajaudden

RSO Programmet för skydd av stränder: Vattajaudden

TUU Värdefulla vind- och strandavlagringar: Vattajaudden

MOR Värdefulla moränformationer: Kallioniemi

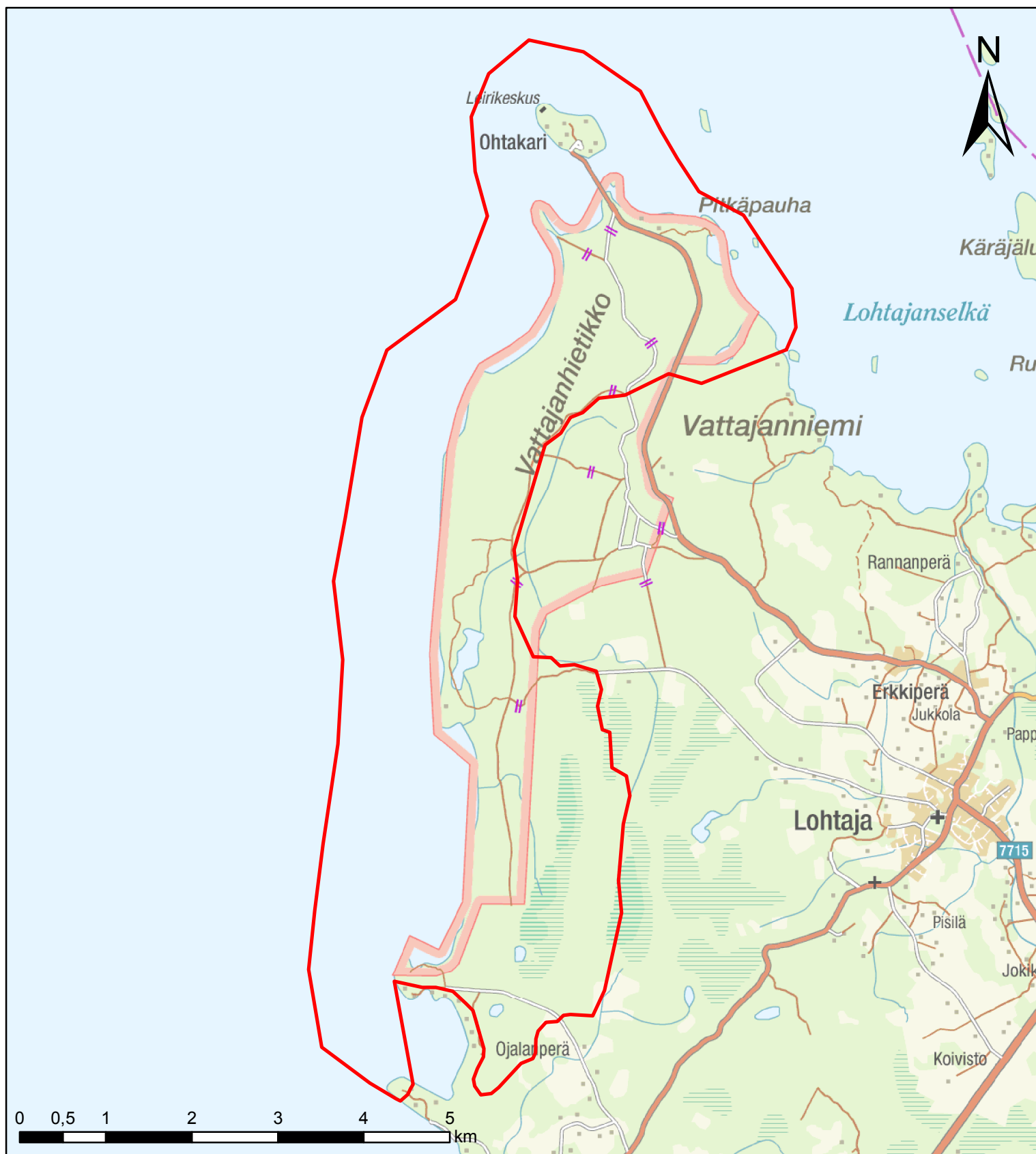
Områden i FI Natura 2000-nätverket: Vattajaudden

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

Vattaja strandlandskap

Kommun: Karleby

Landskap: Mellersta Österbotten

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015